THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

הונגער צוליב צופיל שפע

"עס זיינען דא צופיל זאכן". — האט דער קאנאדער עקס־פרעמיער, ארטור מיהען, די טעג געזאגט ביי א באנקעט אין באפאלא, נ. י. — "עס איז דא צופיל ווייץ אין קאנאדע, צופיל אויל אין די פאראייניקטע שטאטן, צו־פיל צוקער אין קובא. צופיל קאפע אין בראזיליע, צופיל קופער אין דרום אמעריקע".

אין דער רעזולטאט פון "צופיל" איז, אז מענשן הונגערן, — מיליאָנען און מיליאָנען מענשן אין אלע לענדער, וואו די שפע שפארט ארויס פון די שפייכלערס. דערפאר, למשל, וואס קאנאדע האט צופיל ווייץ, פעלט אויס ברויט אפילו אין טויזנטער קאנאדער הייזער.

עס איז קלאר, אז עפעס איז קאליע געווארן א שרייפעלע אין דער ווירטשאפטלאכער מאשין, אז די קאנאלן פון סחורה אויסטויש זיינען פאר־שטאפט געווארן. אונטער נארמאלע באדינגונגען וואלט עס דאך געדארפט זיין פארקערט: באלד ווי ס'איז דא אזא גרויסע שפע פון פראדוקטן, האבן מענשן געדארפט לעבן זאטער.

מר. מיהען זעט דאס איין, אין ס'איז דערפאר זיין מיינונג, אז אום צו מאכן א סוף צו דעם קרייזיס דארפן געעפנט ווערן די קאנאלן פון אויסטויש.

עס זיינען דא מיינונגען, אז די אינטערנאציאנאלע קאנאלן פון אויס־טויש זיינען פארשטאפט געווארן א דאנק דער פראטעקציאניסטישער פאָלי־טיק פון א סך לענדער. מיט אמעריקע אין דער שפיץ, — א פאליטיק, אין וועלכער קאנאדע האט זיך איצט אויך אריינגעלאָזן. אבער מר. מיהען, ווי א קאנסערוואטיוו, איז אליין א פראטעקציאניסט, און ער זעט דערפאר נים קיין בייז אין דעם סארט פאליטיק.

אבער אויך מר. מיהען אנערקענט, אז אינטערנאציאנאלער האנדל איז דער באזיס פאר פראספעריטעט, — ווייל אזא האנדל איז אומבאדינגט נויטיק פאר דעם אפזאץ פון איבערפלוסן פון סחורות פון איין לאנד אין אן אנדער לאנד. וואו ס'איז דא א מאנגל אין אזעלכע סחורות, ער "וועגנדעם דערפאר זיינע אויגן צום מזרח." — צו יאפאן און כינע. — וואו זעקס הונ־דערט מיליאן מענשן, א באפעלקערונג וואס איז אזוי גרויס ווי די איירא־פייאישע און אמעריקאנער צוזאמען גענומען, פירן זייער א נידעריקן לעבנס שטייגער אן מיזן הונגער שלאגן זיך אין די פראדוקטן, וועלכע וואלגערן זיך ביי אונז שיר נים אין די נאסן, ווייל זיי האבן נים מיט וואס צו קויפן זיי.

און מר. מיהענס פלאן איז, אז מען זאל העלפן די כינעזער און יאפאנ־געזער אויפצוהויבן זייער לעבנס שטייגער. ער שלאגט פאר, אז דער פריז פון גאלד, וואס איז אונזער געלט באזיס, זאל געשניטן ווערן אויף א דריטל, און אז דער בנכרויך פון זילבער, וואס איז דער געלט באזיס אויפ'ן אריענט, זאל פארגרעסערט ווערן און דער פרייז פון דעם מעטאל זאל געהעכערט ווערן.

דאס וועט פירן צו דעם, אז דאס אריענטאלישע געלט זאל זיך אויפ־הויבן אין פרייז און אויסגלייכן אין ווערט מיט'ן איראפייאיש־אמעריקאני־שען. דאס וועט פארגרעסערן זייער קויף קראפט און וועט עפענען א גוואל־דיקן מארק פאר דעם איבערפלוס פון פראדוקטן, פון וועלכע מען ווערט ביי אונז דערשטיקט.

דער פלאן איז איינגלאנד נים קיין נייער. — מען רעדט וועגן אים שוין גאנץ לאנג. פרעמיער בענעט, אין זיין רעדע אין רעדזשיינע, האט אויך דערמאנט דעם אריענט ווי א מעגלאכן מארק פאר קאנאדער איבערפלוס פון תבואה. אין פארבינדונג מיט די דאזיקע פלענער האט מען אפילו גע־רעדט וועגן א ריזיקער אינטערנאציאנאלער הלואה צו כינע.

די פראגע איז אבער, ווי לאנג קאן אט דער מארק, וועגן די פלענער זאלן פארווירקלאכט ווערן, העלפן איראפע און אמעריקע אויסצודרייען זיך פון'ם פלאנטער? וואס וועט זיין, וועגן כינע וועט אויסנוצן איר פארגרעסערן מע קויף קראפט צו פארגרעסערן איר איינגעגע פראדוקציע, וואס זי קאן דערגרייכן א דאנק די ריזיקע נאך נים אנטוויקלטע נאטור אוצרות וואס דאס לאנד פארמאגט? און וואס וועט זיין, וועגן כינע וועט נאכפאלגן אונזער ביי־שפיל און וועט דורך הויכע טאריפן פארהאקן די טירן פאר אויסלענדישע אינפארטן?

דאס קאן אויסגעמידן ווערן אונטער די הערשנדיקע באדינגונגען בלויז מיט דער מיליטערישער מאכט. אבער אויסלענדישע קריגס־שיפן און מאריגער ווערן דאך אייביג נים קאנען האלטן אין צוים א פאלק פון פיר הונדערט מיליאן נפשות, באזונדערס דאן, וועגן דאס פאלק וועט. א דאנק דער אייראפייאישער קולטור וואס וועט אריינדרינגען מיט'ן אייראפייאיש אמע־ריקאנער האנדל, אלץ מער דערוואכן וועט דאס פאלק צו א נאציאנאלן לעבן.

אפשר וואלט געווען גאר פראקטישער, אז אנשטאט אנצושטריינ־גען זיך אויף דערהויבן דעם לעבנס שטייגער פון די כינעזער, זאלן מיר פרו־בירן טאן דאס ביי זיך אליין? אויב אין אונזערע אייגענע לענדער פון אי־ראפע און אמעריקע זיינען דא צענדליקער און צענדליקער מיליאָנען מענשן וואס ליידן הונגער און נויט, מיט וואס זשע זיינען זיי ערגער פון די כינעזער, און פארוואס זאלן מיר זיי נים פארזאָרגן מיט א גרעסערער קויף־קראפט, איידער מיר מוען עס פאר די כינעזער? . . .

דר. ווייצמאנס רייזע קיין ארץ־ישראל

פארענדיקנדיק דעם ערשטן און וויכטיקערן טייל פון די פארהאנדלונ־גען מיט דער בריטישער רעגירונג, ווי ער גלויבט, מיט א היבשן זיג, גרייט זיך איצט דר. ווייצמאן, ווי עס ווערט באריכטעט פון לאנדאן. פאר א רייזע קיין ארץ־ישראל, איבערלאזנדיק דעם צווייטן טייל פון די פארהאנדלונגען פאר־די אנדערע פרעג פון די ציוניסטן און פון דער אידישער אגענטור.

אבער דר. ווייצמאנס רייזע קיין ארץ־ישראל איז קאנטיק פארבונדן מיט א צווייטער זייער וויכטיקער און אפשר פיל שווערערער אויפגאבע, ווי ער האט לעצטנס געהאט אין לאנדאן. ווי עס ווערט אנגענומען, פארט ער איצט קיין ארץ־ישראל צו פרובירן צוזאמען ריידן זיך מיט די אראבישע פי־רער ביי א רונדן־טיש קאנפערענץ.

פארזוכן צוזאמען צו ברייננגען דעם ציוניסטישן און דעם אראבישן צד זיינען נאך, דאכט זיך, געמאכט געווארן לעצטן יאר אין לאנדאן, ווען דארטן האט זיך געפונען די אראבישע דעלעגאציע, דערפון האט זיך אבער גאר־נישט נים אויסגעלאָזן, ווייל די אראבער האבן זיך אפגעזאגט פון וועלכע ס'איז פארהאנדלונגען, ביז די ציוניסטן וועלן אויפגעבן אלע זייערע פרע־טענזיעס אויף פאלעסטינע.

עס קאן זיין, אז דאן האבן די אראבישע פירער געפילט זיך באזונ־דערס תקיף ווי א רעזולטאט פון דעם שאו באריכט און דערוואַרטנדיק וויי־טערדיקע גינסטיקע פאר זיי באריכטן (אין וואס זיי האבן זיך נים אפגע־נארט). אפשר וועלן זיי אבער איצט, נאך מאקדאָנאלדס בריוו, איבערצייגן זיך, אז זיי האבן שוין דערגרייכט אלץ וואס זיי האבן געקאנט דערוואַרטן, און אז וויטערדיקע עקשנות וועט זיי קיין גוטס נים טאן.

עס קאן אזוי זיין, אז עס זאל געלינגען צו אראנזשירן די קאנפערענץ, און דאן קאן דר. ווייצמאן, מיט זיין מעסיקייט און מאקט, אפשר איבערצייגן די אראבישע פירער אין דער נוצלאכקייט פון פרידלאכער מיטארבעטער־שאפט פאר ביידע צדדים.

אויב דאס זאל דר. ווייצמאנען געלינגען, דאן וועט זיין אויפטו אין ירושלים זיין פיל גרעסער, ווי אין לאנדאן. ליידער אבער זיינען דערווייל די אויסזיכטן פאר זיין דערפאלג דא נאך א סך ווייניקער גינסטיקע, ווי עס זיי־נען געווען די אויסזיכטן פאר גוטע רעזולטאטן ווען ער האט מיט אייניקע חדשים צוריק אנגעהויבן די אינטערהאנדלונגען מיט דער בריטישער רעגי־רונג.

ביים קוואל פון עין־חרוד

פון נ. בן־ארי (עין חרוד)

(צום צען יאריקן יובילי פון אפקויף פונ'ם עמק דורכ'ן אידישן נאצ. פאנד)

ארומגערינגלט פון א קייט פון בערג דעם קוואל, ווי קליין זיי זיינען ניט אין צאל, זיינען אבער פריער פון קיינעם ניט אויסגענוצט געווארן. אן ציל און ווענ־דיינען זיי געפאלגן פון עין טבעון, באַ־העפטנדיק זיך אויף זייער וועג מיט נאך עטלאכע קוואלן־פאלן אליין אריין אין נחל חרוד, וואס טראגט לוסטיק זיינע וואסערן צום ירדן טאל.

פון מזרח זייט פון עבר הירדן קוקן שטאלץ צו אונז אריבער די שפיצן פון די חרי מואב (די אראבער רופן זיי: די בערג פון ערושלאן). פארנאכט, בעת'ן זון פארגאנג, ווען די בערג הויבן זיך אן איינהיילן אין נאכט שאטנס און די שפי־צען זייערע טונען אויף זיך אן די פאר־נאכטיקע זון קוגינען — שטעלן די דאָ־זיקע בערג מיט זיך פאר א הערלאך בילד. נאך מער אנציענד זיינען די חרי גלער פארטאג, בעת'ן זון אויפגאנג. דער בלויער נעבל, וואס גייט אויף אין די פרימאר־נענס פונ'ם ירדן טאל הילט איין די פינ־לענדע בערג אין א בלויז־זיידענער דעק, פון וועלכע עס זעען זיך בלויז ארויס די ליכטיק בארג שפיצן. פרעמדע, יענזייטי־קע רייצן זיי מיט זייער פראכט. מיט שטומען וואונדער שטייסטו אין אזעלכע פרימארגנס פאר דער דאזיקער נאטור און פרעמדער בילד, וואס איז אזוי שיין און אזוי ווייט . . .

אויף איינעם פון די פלאך זייטן פונם גבעת־המורה האט זיך צעלייגט דאס אראבישע דארף קומי. פרימיטיוו יאון ארום איז די לאנדווירטשאפט אין דעם דאזיקן דארף מאנגער און קליין איז זייר־ער סטארק. קיין איין בוימל איז דארט ניט צו זעען און עס וואַרפט אן א אור מעט מיט איר גרויער נאקעטקייט. אין ליימענע־קריגלאך פלעגן די אראבישע פרויען דארפן טראגן וואסער פון די טאל זומפן, וואס נעפינען זיך א שעה גאנג ווייט פונ'ם דארף. איצט באנוצט זיך דאס דארף מיט'ן וואסער פון די בעטאן נחל חרוד, וואס די אידישע פאלאנסטינ־בען דורכגעפירט דורך דעם דאזיקן דארף, כדי צו באוואסערן זייערע פעלדער. דער גרעסטער טייל בארן, וואס געהערט צו קומי, באלאנגט צו עטלאכע עפענדיס, דעם קוואל, ווי קליין זיי זיינען ניט אין צאל, זיינען אבער פריער פון קיינעם ניט אויסגענוצט געווארן. אן ציל און ווענ־דיינען זיי געפאלגן פון עין טבעון, באַ־העפטנדיק זיך אויף זייער וועג מיט נאך עטלאכע קוואלן־פאלן אליין אריין אין נחל חרוד, וואס טראגט לוסטיק זיינע וואסערן צום ירדן טאל.

פון מזרח זייט פון עבר הירדן קוקן שטאלץ צו אונז אריבער די שפיצן פון די חרי מואב (די אראבער רופן זיי: די בערג פון ערושלאן). פארנאכט, בעת'ן זון פארגאנג, ווען די בערג הויבן זיך אן איינהיילן אין נאכט שאטנס און די שפי־צען זייערע טונען אויף זיך אן די פאר־נאכטיקע זון קוגינען — שטעלן די דאָ־זיקע בערג מיט זיך פאר א הערלאך בילד. נאך מער אנציענד זיינען די חרי גלער פארטאג, בעת'ן זון אויפגאנג. דער בלויער נעבל, וואס גייט אויף אין די פרימאר־נענס פונ'ם ירדן טאל הילט איין די פינ־לענדע בערג אין א בלויז־זיידענער דעק, פון וועלכע עס זעען זיך בלויז ארויס די ליכטיק בארג שפיצן. פרעמדע, יענזייטי־קע רייצן זיי מיט זייער פראכט. מיט שטומען וואונדער שטייסטו אין אזעלכע פרימארגנס פאר דער דאזיקער נאטור און פרעמדער בילד, וואס איז אזוי שיין און אזוי ווייט . . .

אויף איינעם פון די פלאך זייטן פונם גבעת־המורה האט זיך צעלייגט דאס אראבישע דארף קומי. פרימיטיוו יאון ארום איז די לאנדווירטשאפט אין דעם דאזיקן דארף מאנגער און קליין איז זייר־ער סטארק. קיין איין בוימל איז דארט ניט צו זעען און עס וואַרפט אן א אור מעט מיט איר גרויער נאקעטקייט. אין ליימענע־קריגלאך פלעגן די אראבישע פרויען דארפן טראגן וואסער פון די טאל זומפן, וואס נעפינען זיך א שעה גאנג ווייט פונ'ם דארף. איצט באנוצט זיך דאס דארף מיט'ן וואסער פון די בעטאן נחל חרוד, וואס די אידישע פאלאנסטינ־בען דורכגעפירט דורך דעם דאזיקן דארף, כדי צו באוואסערן זייערע פעלדער. דער גרעסטער טייל בארן, וואס געהערט צו קומי, באלאנגט צו עטלאכע עפענדיס.

דער דאזיקער קוואל, וואס איז איצט א ברכה פאר אלע ארומיקע ווירטשאפ־טען, איז פריער, איידער אירן האבן זיך דארט באזעצט, געווען א זומפ ארט, וואס האט פארשפרייט אין דער ארומיקער גע־נענט מאלאריע און אנדערע קראנקהייטן. דער פלאץ ארום דעם קוואל האט מיט זיך פארגעשטעלט א ניט־טיף טייכל, וואס איז מער עגלאך געווען צו א שטיינערדיקן זומפ באדעקט מיט שימל גראז. אויך נידעריקער, אויף דעם ארט, פון וואנען דער עפענדי (אראבישער פריץ) פלעגט נעמען וואסער אויף באוואסערן זיינע פעלדער, איז דורך אים קיין שום מעלא־ראציע ארבעט ניט דורכגעפירט געווארן. קיין קאנאלן זיינען ניט געווען, די באַ־וואסערונג איז ניט נארמירט געווארן און דאס וואסער איז געפלאסן אן א מאס און אנשטאט נוצן האט עס געבראכט מיט זיך א גרויסע געפאר פאר די ערד פאס־טער, וואס האבן ארעגדירט ערד אין יע־נער געגנט.

אי זשכנות פון גלבוע, אויף דעם מערב'דיקן זוים זיינעם, ליגט דאס בערגל דארטן. אויף דעם דאזיקן בארג געפינט זיך אן אראביש דארף, וואס טראגט דעם נאמען פון בארג זדרין. פארציינסט, בעת דעם קעגנען פון די מלכי אפרים, האט זיך אויף דעם דאזיקן ארט געפונען די אידישע שטאט יזרעאל, וועלכע האט דאַ־מארטט געשפילט א ווכטיגע ראָלע אין דעם עמק. איצט אין דאס א קליין פע־לאכן דערפל. אונטן ביי דעם דאזיקן דער־פעל, פליסט דער קוואל מעין זדרין. דאס וואסער פון מעין זדרין פאלט אריין אינם טייכל נחל חרוד, וואס פליסט לעבן אויס יון חרוד. דער אראבער פון זדרין נוצן אויס דאס וואסער נאר אין א קליינער מאס — אויף באניס ציבעלעס, אדער עפעס אן אנדער גרינזווארג, וואורן קיין פראנאמעצעס אין ביי זיי ניטא. זעלטן נאר — אין א טרוקעניש יאר באנוצן זיי זיך מיט דעם וואסער אויף צו באַ־וואסערן די תבואות פעלדער. אחוץ תבו־אות זיינען די אראבער נאר מאיס און עלנט אויף מאו. דאס דארף ליגט הארט ביים כביש (שאסיי) ישענען נצרת, לעבן עפולה. נאך דעם, ווי אין עפולה איז אנט־שטאנען א וואססנדיקער ישוב און ארום עפולה האבן אנגעהויבן וואקסן אידישע דערפער, האט אויף דאס אראבישע דער־פעל דרעין אויפגעלעבט.

אין דער צפון מערב'דיקער זייט דער־הויבט זיך דער בארג בגבעת־המורה (פיי־ער שפיינדיקער בארג). פון דעם שפיץ זיינען בלאנקט אראפ אן אלטער קבר פון אן אראבישן הייליקן, און דער בארג זעלבסט הילט זיך אין אין רויטן יערער פארנאכט בעת דער זונען אונטערגאנג. ניט אומזיסט טראגט דער דאזיקער בארג דעם נאמען גבעת־המורה דאס איז אמאל געווען א ווואלקאן פון ריזיקער קראפט, וואס איז מיט דער צייט פארלאשן גע־ווארן. דער בארג איז באדעקט מיט שווארצע באזאלט־שטיינער, וועלכע זע־ען אויס אנטקעגן דער פרימארגנדיקער און פארנאכטיקער זון, ווי א רויטע און פארגליווערטע לאווע. פון מזרח זייט זיי־נען די נידעריקע טיילן פונ'ם בארג בע־דעקט מיט א דיקן שיכט ווייכע ערד, אבער אויך אויף די דאזיקע ערטער, איז דער טיף פון איין־צוויי מעטער. גע־פינט מען דעם הארטן באזאלט שטיין.

אויף די דאזיקע אינווייניקסטע פעלזן געפינט מען אויך גרויען זאמד. ד. ח. צעשאטענעס באזאלט, וועלכן זון, וואַ־סער און ווינט האט פארוואנדלט אין זאמד.

דרום'דיק פונ'ם גבעת המורה ליגט דאס אראבישע דארף סולם, וואס איז אראביש פארגרייסט פונ'ם תנך'ישן שונם. אין דער צפון־זייט פונ'ם בארג, אנטקעגן דעם הר־תבור, געפינט זיך דאס באריס־טע דארף עין דור, אין וועלכן שאול המ־לך איז געקומען פרעגן נאך דער וואר־זאגערן בעלת אוב דער אויסגאנג פון דער מארגנדיקער מלחמה מיט די פלישׁ־תים, אין וועלכער ער איז געפאלן.

צעפוסנס פון גבעת המורה קוואלט דער עין־דטבעון (נאטור קוואל), די וואסערן פון דעם קוואל, ווי קליין זיי זיינען, אין שמאלער פאס שניידט זיך אין דער דאזיקער טייל פון עמק־יזרעאל צווישן צוויי רייען בערג, וואס, אנהויבנדיק פון עפולה צו מזרח־זייט ווערט אלץ שמאלער און שמעלער.

פון דרום זייט ציען זיך די חרי הגל־בוע, אויף וועלכע עס זיינען געפאלן שאול און יהונתן און וועלכע דוד המלך האט צוליב דעם פארשאלטן, עס זאל אויף זיי קיינמאל ניט קומען קיין רענן און טוי די שפיצן פון די בערג ווערן דורכגעשני־טען פון פארטיפונגען און בארג שפאל־טען, אין וועלכע פ'פליטן ווינטער־צייט אריין גרויסע מענגע וואסער. די דאזיקע וואסער שטראמען, פליסנדיק אין טאל, ווייסן מיט זיך מיט גרעסערע און קלע־נערע שטיינער, שווייגקען אראפ פון די באַרג באַרג הויכקייטן די ווייכע ערד, מיט וועלכע ער באדעקט זיך אלץ מערערער דער טאל. די דאזיקע בערג באשטייען דער עיקר פון קאכשטיינער אבער צווישן די פעלזן, דארט, וואו עס וואכלט זיך נאר אן אביסל ערד — שפראצן גרוזן און קוסטן.

ווי געוויינלאך, קאלן באדן, וואס לאזט דורך וואסער — זאפן איין און פיל־טרירן דורך די דאזיקע בערג די רענן־קוואל, וואסער, וועלכע פליסן דער־נאך ארויס אונטן עצפוסן פון דעם בארג, און שאפן דעם שפראצנדיקן קוואל עין חרוד. דער דאזיקער קוואל געפינט זי דאין אן אוראלטער שיינער חייל, וואס ליגט צעפוסנס פון דעם בארג, ניין מע־ער איבערן ים־שפינ'ל, א גרויסער טייל פון פונ'ם קוואל וואסער פליסט אריין אין א נאטירלאכער פארטיפונג, וואס געפינט זיך הארט לעבן קוואל. אין דעם דאזיקן נאטירלאכן בעקן זיינען קאנצענטרירט ארום זעכצן טויזנט קובישע מעטער וואַ־סער, ווי מען רעכנט, האט דער בארג באקומען זיין נאמען — גלבוע — צו־ליב דעם קוואל וואס פליסט לעבן אים. גלבוע באריים אויף הערבייאיש — א פליסנדער שטראם; מיט דער צייט איז עס פארקירצט געווארן פון גל־נובע אויף גלבוע.

דער דאזיקער קוואל, וואס איז איצט א ברכה פאר אלע ארומיקע ווירטשאפ־טען, איז פריער, איידער אירן האבן זיך דארט באזעצט, געווען א זומפ ארט, וואס האט פארשפרייט אין דער ארומיקער גע־נענט מאלאריע און אנדערע קראנקהייטן. דער פלאץ ארום דעם קוואל האט מיט זיך פארגעשטעלט א ניט־טיף טייכל, וואס איז מער עגלאך געווען צו א שטיינערדיקן זומפ באדעקט מיט שימל גראז. אויך נידעריקער, אויף דעם ארט, פון וואנען דער עפענדי (אראבישער פריץ) פלעגט נעמען וואסער אויף באוואסערן זיינע פעלדער, איז דורך אים קיין שום מעלא־ראציע ארבעט ניט דורכגעפירט געווארן. קיין קאנאלן זיינען ניט געווען, די באַ־וואסערונג איז ניט נארמירט געווארן און דאס וואסער איז געפלאסן אן א מאס און אנשטאט נוצן האט עס געבראכט מיט זיך א גרויסע געפאר פאר די ערד פאס־טער, וואס האבן ארעגדירט ערד אין יע־נער געגנט.

אי זשכנות פון גלבוע, אויף דעם מערב'דיקן זוים זיינעם, ליגט דאס בערגל דארטן. אויף דעם דאזיקן בארג געפינט זיך אן אראביש דארף, וואס טראגט דעם נאמען פון בארג זדרין. פארציינסט, בעת דעם קעגנען פון די מלכי אפרים, האט זיך אויף דעם דאזיקן ארט געפונען די אידישע שטאט יזרעאל, וועלכע האט דאַ־מארטט געשפילט א ווכטיגע ראָלע אין דעם עמק. איצט אין דאס א קליין פע־לאכן דערפל. אונטן ביי דעם דאזיקן דער־פעל, פליסט דער קוואל מעין זדרין. דאס וואסער פון מעין זדרין פאלט אריין אינם טייכל נחל חרוד, וואס פליסט לעבן אויס יון חרוד. דער אראבער פון זדרין נוצן אויס דאס וואסער נאר אין א קליינער מאס — אויף באניס ציבעלעס, אדער עפעס אן אנדער גרינזווארג, וואורן קיין פראנאמעצעס אין ביי זיי ניטא. זעלטן נאר — אין א טרוקעניש יאר באנוצן זיי זיך מיט דעם וואסער אויף צו באַ־וואסערן די תבואות פעלדער. אחוץ תבו־אות זיינען די אראבער נאר מאיס און עלנט אויף מאו. דאס דארף ליגט הארט ביים כביש (שאסיי) ישענען נצרת, לעבן עפולה. נאך דעם, ווי אין עפולה איז אנט־שטאנען א וואססנדיקער ישוב און ארום עפולה האבן אנגעהויבן וואקסן אידישע דערפער, האט אויף דאס אראבישע דער־פעל דרעין אויפגעלעבט.

אין דער צפון מערב'דיקער זייט דער־הויבט זיך דער בארג בגבעת־המורה (פיי־ער שפיינדיקער בארג). פון דעם שפיץ זיינען בלאנקט אראפ אן אלטער קבר פון אן אראבישן הייליקן, און דער בארג זעלבסט הילט זיך אין אין רויטן יערער פארנאכט בעת דער זונען אונטערגאנג. ניט אומזיסט טראגט דער דאזיקער בארג דעם נאמען גבעת־המורה דאס איז אמאל געווען א ווואלקאן פון ריזיקער קראפט, וואס איז מיט דער צייט פארלאשן גע־ווארן. דער בארג איז באדעקט מיט שווארצע באזאלט־שטיינער, וועלכע זע־ען אויס אנטקעגן דער פרימארגנדיקער און פארנאכטיקער זון, ווי א רויטע און פארגליווערטע לאווע. פון מזרח זייט זיי־נען די נידעריקע טיילן פונ'ם בארג בע־דעקט מיט א דיקן שיכט ווייכע ערד, אבער אויך אויף די דאזיקע ערטער, איז דער טיף פון איין־צוויי מעטער. גע־פינט מען דעם הארטן באזאלט שטיין.

אויף די דאזיקע אינווייניקסטע פעלזן געפינט מען אויך גרויען זאמד. ד. ח. צעשאטענעס באזאלט, וועלכן זון, וואַ־סער און ווינט האט פארוואנדלט אין זאמד.

דרום'דיק פונ'ם גבעת המורה ליגט דאס אראבישע דארף סולם, וואס איז אראביש פארגרייסט פונ'ם תנך'ישן שונם. אין דער צפון־זייט פונ'ם בארג, אנטקעגן דעם הר־תבור, געפינט זיך דאס באריס־טע דארף עין דור, אין וועלכן שאול המ־לך איז געקומען פרעגן נאך דער וואר־זאגערן בעלת אוב דער אויסגאנג פון דער מארגנדיקער מלחמה מיט די פלישׁ־תים, אין וועלכער ער איז געפאלן.

צעפוסנס פון גבעת המורה קוואלט דער עין־דטבעון (נאטור קוואל), די וואסערן פון

(פארזעצונג)

— 5 —

קארל דעם פינפטנס פאלאץ איז זייער גוט צוגעפאסט צו די גרויסע פייערלאכ־קייטן, וואס קומען דא פאר יעדן יאר בשעת זיין נאך התונה־רייזע (1526) איז אט דעם קעניג איינגעפאלן דער גרויס־ארטיקער גערדאנק צו אויפבויען אויף דיר אלאמבראישע הויכקייטן א קייזערלאכן שלאס; ער האט געוואלט אויפגעבויט ווערן אינ'ם רענעסאנס־סטיל און בילדן א פאראַ־לעל מיט דער רעזידענץ פון די קאליפן: א פראדוקציע פון דער קאטוילישער קונסט קענן דער פראדוקציע פון דער מוריטיש־נישער קונסט; דער מערב קענן דעם מזרח. דער פאלאץ איז קיינמאל ניט פארענדיקט געווארן. ער איז פארגערט אויבערהויפט מיט זיין אינערלאכן אויסזען: מ'האט אן איינדרוק ווי מ'וואלט זיך געפונען אויף אן אומגעהויער גרויסער ארענע, באדעקט ווי מיט א דאך, דורך דעם דורכזיכטיקן אנ־דאלוזער הימל. אין אט דעם מאנומענטאלן זאל, אונטערן פריינן הימל, פארזאמלען זיך ארום חצות די פארבעטענע געסט. דער אינגאנצן אויסגעשטערנטער דרומ'־דיקער הימל, וועמען ס'אנטשפרעכט דער גרויסער אנסאמבל פון די עלעקטרישע לעמפעלאך, גיט צו דער פראזאמלונג א כמעט מאגישן אויסזען. דער דאזיקער בריטער שטח בליטשעט און פינקלט מיט פייער פון שווארצע, ברענענדיקע אויגן, "ליכט־אויגן", זיינגט זארילא), מיט'ן שלל צבעים פון זיידענע שארפן און, — מ'מוז עס צוגעבן, — מיט'ן נאטירלאכן צויבער פון אן אלטמאדישער ווייבלאכקייט. עס דוכט זיך, אז דער אויסדרוק "די שיינע" אנטהאלט אויך א באגריף פון מאראלישער שיינקייט, וואס שטעלט אוועק אין א באַ־זונדער ליכט די מעגשן פון אט דער שטאט און זייער ארט לעבן. דער גאנצער יום טוב פארמאגט עפעס אזוינס, וואס דער־מאנט אינ'ם אלט אריענטאלישן". אפט־מאל ווייזט זיך מיר אויס, אז כ'וועל דא אפזוכן די העכסטע שוהמיית פונם שיר־השירים" און ניט בלויז איר אויסערלאכע פארם. אנדאלוזא האט פארהיט אין איר ארט לעבן און אין אירע מנהגים א סך שטריכן פונ'ם אלט אריענטאלישן שטיי־נער. אלס דאס, וואס כ'האב געקאנט זעען בשעת די דאזיקע פרייולאכקייטן, איז לח־לוטין פריי, איינגענאן אפגעוויטערט פון די נאך מלחמה'דיקע עקזיסטענץ־ענדערנישן. כ'האב צו מיין גרויסער צופרידנהייט זיך איבערצייגט, אז ס'עקזיסטירט נאך ערגעץ אין א פארווארפן ווינקעלע אין דער וועלט העכסטע וויבלאכע געשטאלטן, ענלאכע צו אונזערע מוטערס און ווייבער. דאס אנדא־לוזער מיידל, — ליט מיינע באַאבאַכ־טונגען, — אפילו די, וואס פארבינדט זיך אליין אויפ'ן לעבן, איז איצט אויך, ווי אמאל, דאס תמימות'דיקע קינד פונ'ם משפחה הויז. זי טראכט גארנישט וועגן א "מענלאכן" ארט־לעבן, זי באַטראַכט נים דאס הויז ווינקעלע פאר א תפיסה, און זי קוקט ניט אויפ'ן פאטערלאכן אור־טאריטעט ווי אויף א יאך.

דאס אנדאלוזער פאמיליען לעבן איז פארבליבן מחוץ פון אלע אפגייוגונגען פון אונזער צייט. און די צונעבונדנקייט פון די קינדער צו די עלטערן איז ניט איבער־גערוקן געווארן. אין דר שפאנישע ישראל־לען געפינט דער אויסלענדער, צו זיין גרויס־טער פארוואונדערונג, מודעות וועגן תנאים — א זאך, וואס דערמאנט אזוי אין א לע־גענדארער. פון לאנג פארשוואונדענער בה), וואס נעמען אין זיך אריין העכער פופצן הונדערט נפשות. אין דער גאנצער געגנט זיינען שטיקל באדן, זיינען פאר־ראן זייער ווייניק. די נאקעטקייט פון די אידישע קאלאניעס האט קיין שום ווירקונג ניט געהאט אויף דעם פארגלי־ווערטן פרימיטיוון צושטאנד פון דער אראבישער לאנדווירטשאפט.

גאנץ אנדערש זעט אויס דאס אראַ־בישע דארף נורים. וואס געפינט זיך אויף דעם רוקן פון הר גלבוע, א טייל פונ'ם דאזיקן דארף האט פריער ארענדירט ערד ביים עפענדי. ווען די אידן זיינען אריף אויף דער דאזיקער ערד, האבן די פרי־ערדיקע ארענדאטארן באקומען א געלט קאמפענסאציע (באלויונגג), מיט וועלכער זיי האבן באקומען די מעגלאכקייט צו פארבעסערן און מאדערניזירן זייערע ווירטשאפטן. זייט דאן פארבעסערט זיך זייער לאנג פון יאר צו יאר; די סטאדעס זייערע פארגרעסערן זיך, זיי פלאנצן גאר־טען, פירן א גרויסע עופות צוכט און פארקויפן זייערע פראדוקטן אין דער גאנ־צער געגנט. א טייל פון זיי איז באשעפ־טיקט אכט ארבעטער ביי דער אייזנבאן סטאנציע, וואס איז דארט אויסגעבויט געווארן (סטאנציע עין־חרוד). די באַצי־אונגען פון דעם דאזיקן דארף מיט די אומיקע אידישע קאלאניעס זיינען אויס־געצייכנטע. די אראבער ווייסן, אז די אידישע קאלאניזאציע האט געבראכט א ברכה פאר דער גאנצער געגנט. זיי לער־נען זיך דער עבראעיש, כדי זיך וואס מע־ער זיך צו דערנענטערן צו די אידישע קאלאניסטן, וועלכע העלפן זיי און ביי וועמען עס איז דא וואס צו לערנען.

דער דאזיקער ערד־טייל, וואס באַ־שטייט פון א דרייסיק טויזנט דונאם לאנד, טראגט דעם נאמען פונ'ם אראבישן דארף נורים. אויף דעם דאזיקן היפשן שטח, האבן פריער זיך געפונען עטלא־כע צענדליק נפשות, וואס האבן געלעבט אין דחקות און אין נויט. איצט זיינען שוין דארטן אויסגעבויט צוועלף אידישע ישובים (עין חרוד, תל יוסף, כפר יחזקאל, גבע, בית־אלפא און חפצי־בה), וואס נעמען אין זיך אריין העכער פופצן הונדערט נפשות. פויערים, וואס פארטאגן קיין שטיקל באדן, זיינען פאַ־ראן זייער ווייניק. די נאקעטקייט פון די אידישע קאלאניעס האט קיין שום ווירקונג ניט געהאט אויף דעם פארגלי־ווערטן פרימיטיוון צושטאנד פון דער אראבישער לאנדווירטשאפט.

גאנץ אנדערש זעט אויס דאס אראַ־בישע דארף נורים. וואס געפינט זיך אויף דעם רוקן פון הר גלבוע, א טייל פונ'ם דאזיקן דארף האט פריער ארענדירט ערד ביים עפענדי. ווען די אידן זיינען אריף אויף דער דאזיקער ערד, האבן די פרי־ערדיקע ארענדאטארן באקומען א געלט קאמפענסאציע (באלויונגג), מיט וועלכער זיי האבן באקומען די מעגלאכקייט צו פארבעסערן און מאדערניזירן זייערע ווירטשאפטן. זייט דאן פארבעסערט זיך זייער לאנג פון יאר צו יאר; די סטאדעס זייערע פארגרעסערן זיך, זיי פלאנצן גאר־טען, פירן א גרויסע עופות צוכט און פארקויפן זייערע פראדוקטן אין דער גאנ־צער געגנט. א טייל פון זיי איז באשעפ־טיקט אכט ארבעטער ביי דער אייזנבאן סטאנציע, וואס איז דארט אויסגעבויט געווארן (סטאנציע עין־חרוד). די באַצי־אונגען פון דעם דאזיקן דארף מיט די אומיקע אידישע קאלאניעס זיינען אויס־געצייכנטע. די אראבער ווייסן, אז די אידישע קאלאניזאציע האט געבראכט א ברכה פאר דער גאנצער געגנט. זיי לער־נען זיך דעבראעיש, כדי זיך וואס מע־ער זיך צו דערנענטערן צו די אידישע קאלאניסטן, וועלכע העלפן זיי און ביי וועמען עס איז דא וואס צו לערנען.

דער דאזיקער ערד־טייל, וואס באַ־שטייט פון א דרייסיק טויזנט דונאם לאנד, טראגט דעם נאמען פונ'ם אראבישן דארף נורים. אויף דעם דאזיקן היפשן שטח, האבן פריער זיך געפונען עטלא־כע צענדליק נפשות, וואס האבן געלעבט אין דחקות און אין נויט. איצט זיינען שוין דארטן אויסגעבויט צוועלף אידישע ישובים (עין חרוד, תל יוסף, כפר יחזקאל, גבע, בית־אלפא און חפצי־בה), וואס נעמען אין זיך אריין העכער פופצן הונדערט נפשות. אין דער גאנצער געגנט זיינען שטיקל באדן, זיינען פאַ־ראן זייער ווייניק. די נאקעטקייט פון די אידישע קאלאניעס האט קי